

Numeri 22: 2-7a en 21-35. Ochtenddienst 11 december 2011, De Hoeksteen.
Derde advent.

Gemeente van Christus,

Bileam was in zijn tijd een internationaal beroemde 'wijze uit het Oosten'. Hij was een profeet, een ziener uit de stad Petor aan de Eufraat, een stad in wat we nu Noord-Syrië zouden noemen. Dat was in bijbelse tijden 20 dagreizen van het land dat God aan zijn volk geven wilde. Zo bekend was Bileam, dat koning Balak van Moab er alles aan doet om Bileam in te huren. Balak is bang voor de Israëlieten die zich in zijn land willen vestigen. Die Israëlieten vormen volgens Balak 'een horde die hier de streek kaalvreet, als een rund dat een veld afgraast.' Daarom wil Balak Bileam inhuren om het volk Israel te bombarderen met vervloekingen. Dat is namelijk de specialiteit van Bileam: zegenen en vervloeken. Balak stuurt een diplomatieke delegatie naar de stad Petor aan de Eufraat om Bileam over te laten komen. Want, zo moet de delegatie hem namens Balak zeggen: 'Wie door u wordt gezegend is gezegend, en wie door u wordt vervloekt is door u vervloekt.' Zegen en vloek – dat waren realiteiten in die tijd, waar iedereen ter dege rekening mee hield. Vergelijk in onze tijd de Afrikaanse vrouwen die 'verhandeld' worden en met voodoo gechanteerd! Het uitspreken van een zegen of een vervloeking was veel meer dan een liturgisch ritueel, het was een zeer reële daad!

De delegatie arriveert in Petor, en brengt de uitnodiging van koning Balak aan Bileam over. Maar dan blijkt dat Bileam meer is dan zomaar een beroemde wijze uit het oosten. Hij is ook een man die met God leeft. Let wel: de God van Israel. 'Blijf vannacht hier,' zegt Bileam tegen de diplomaten van Balak, 'dan zal ik u daarna antwoorden wat de HEER (Bileam zegt: JHWH) mij zal ingeven.

Verassend. Bileam is geen kind van Israel, wel een dienaar van Israels God. Je vindt Gods dienaren op de meest onverwachte plaatsen! Met kerst zullen we opnieuw horen van wijzen uit het oosten die op reis gaan om de zoon van Israels God te aanbidden. Hun voorbeeld zal in de loop van de tijd worden gevolgd door mensen uit het westen en het zuiden en het noorden, zelfs uit Lage Landen.

Bileams verhaal kent een aantal wonderlijke wendingen. Bijvoorbeeld: Eerst zegt God in zijn slaap tegen Bileam: 'Ga niet mee, vervloek dat volk niet, want het is gezegend!' Waarna de delegatie onverrichter zake terugreist naar Moab. Maar koning Balak stuurt een nog zwaardere delegatie terug, met een nog betere aanbidding. Weer zegt Bileam: 'Blijf vannacht hier, dan zal ik u daarna antwoorden wat de HEER mij zal ingeven. 'En dan verschijnt God weer aan Bileam in zijn slaap en zegt: Ga maar met hen mee. Maar je mag alleen DOEN wat ik je ZEG.'

Blijkbaar maakt het God niet eens zoveel uit wat Bileam doet. Hij kan thuisblijven, hij kan meegaan, zolang hij maar DOET wat God ZEGT.

Soms aarzel je in het leven: zal ik wel of niet verhuizen, wel of niet die baan nemen, wel of niet ouderling worden of diaken, wel of niet die reis maken, die studie kiezen of toch een andere... Het belangrijkste is dan niet of je het wel of niet doet, het belangrijkste is of je, wat je ook doet, blijft oriënteren op de stem van God. 'Het God lief, en doe verder wat je wilt,' zei Augustinus. Want als wat je doet uit liefde voor God voortkomt, is het altijd goed: naar Moab reizen of thuis blijven, wel of niet verhuizen, solliciteren, in de kerkenraad gaan...

Dan stuiten we op een andere wonderlijke wending in het verhaal. (Net als in het echte leven – de logica is soms ver te zoeken.) De beroemde Bileam gaat op reis. Maar hij komt niet zomaar aan in het Beloofde Land. Bileam is nog maar nauwelijks onderweg, op zijn ezel, of God ontsteekt in woede, en een engel van de Heer gaat op de weg staan om Bileam tegen te houden. Wonderlijk! Wat wil God nu?

Het helpt als we nu even aan Jacob denken. Toen Jacob terugkeerde naar Kanaan (=Beloofde Land!), kon hij niet zomaar de Jabok, de grensrivier oversteken. Een man hield hem tegen en vocht de hele nacht met hem. Wie was hij? Esau? Zijn alter ego? Een engel? God? Dat blijft onduidelijk. Voor dat hij het beloofde land binnen kon rekken, moest Jacob eerst 'even doodgaan en opnieuw geboren worden'. Hij kreeg ook een nieuwe naam: *Israël* (=Strijder met God). Hij werd gedoopt, gereinigd, moest door de knieën... Hetzelfde gebeurt nu met Bileam. Voordat hij het beloofde land in kan trekken, moet hij eerst door de knieën, even doodgaan en opnieuw geboren worden. Een *katharsis* doormaken, een reinigende ervaring. Alsof ook hij eerst een Israëliet moet worden, een *Strijder met God*.

De katharsis van de beroemde Bileam wordt tamelijk kolderiek beschreven. Met een geweldige hoofdrol voor een ezelin (Donkey in de film Shrek!). Bileam is de beroemde ziener, de ezelin is zijn stomme lastdier. Maar tot drie keer toe ziet de ezelin wat Bileam, niet ziet. Namelijk: een engel op de weg - vrij vertaald: God in het dagelijks leven.

Misschien was Bileam al een beetje te lang de beroemde ziener geweest. Als mensen te lang aan de top staan, dan verliezen ze wel eens het zicht op de werkelijkheid. Dan durven de mensen om hen heen alleen niet meer NEE te zeggen, alleen nog maar JA te knikken. Dan worden die topfiguren een beetje ziende blind. Vooral een realistische kijk op zichzelf wil dan wel eens een

probleem worden. Topmensen uit politiek, uit het bedrijfsleven, uit de sport, de kunst... kijken op een gegeven moment alleen nog in de spiegel, niet meer naar de hemel, zodat ze vergeten hoe God eruit ziet...

Wat de beroemde ziener Bileam niet ziet, ziet zijn nederige ezelin wel: 'Er staat een engel op de weg, met een getrokken zwaard in de hand.' Eerst vlucht de ezelin het veld in. Bileam ranselt haar terug de weg op.

Als ze over een smalle weg gaan die tussen de wijngaarden doorloopt, ziet de ezelin de engel voor de tweede maal. De ezelin drukt zich angstig tegen een muurtje, zodat Bileams voet bekneld raakt. Die reageert zijn woede opnieuw af op de ezelin

Vervolgens passeren ze een nauwe doorgang, en voor de derde keer ziet de ezelin de engel op de weg staan. Ze kan geen kant op, gaat op de grond liggen 'met Bileam nog op haar rug'. Die raakt door het dolle heen en geeft de ezelin er voor de derde keer van langs met zijn deftige profetenstaf.

Dan is het genoeg geweest. Dan komt het inzicht. Net als bij Petrus, die driemaal zijn heer verloochende voordat de haan begon te kraaien... God laat de ezelin spreken. Naast de sprekende slang uit Genesis, nu een sprekende ezelin. Geloof het of niet – in ieder geval wordt hier op bijna satirische wijze verteld hoe een nederige ezelin de grote ziener Bileam een lesje leert.

Wat heb ik jou misdaan, Bileam?'

'Je drijft de spot met me. En je hebt geluk dat ik geen zwaard heb, ik had je er hartstikke dood mee geslagen.'

'Hoe lang kennen we elkaar al! Ben ik nooit eerder ongehoorzaam geweest?'

'Nou... nee...'

'Ik heb een goede reden voor mijn koppige gedrag. Zie je het niet, Bileam?'

'Wat moet ik zien?'

'Die engel daar...'

En net voordat Bileam kan zeggen: 'Doe normaal, ezelin,' opent de Heer Bileam de ogen, zodat de ziener ziet wat de ezelin allang zag: een engel van de Heer, midden op de weg, met een getrokken zwaard in de hand. (Had Bileam dat nu maar niet gezegd tegen zijn ezelin, dat van dat zwaard...). De Ziener uit het oosten knielt dan neer en buigt diep voorover. Vrijwel hetzelfde horen we straks met kerst, als de drie wijzen/magiërs uit het oosten zich vooroverbuigen voor de zoon van God, midden in een stal. En de ezelin zal er wel bij hebben staan lachen, daar in die stal.

Zoals de delegaties die Bileam uitnodigden koning Balak vertegenwoordigden, zo vertegenwoordigt de engel die Bileam tegenhoudt en terecht wijst God. In de engel spreekt God zelf. 'Ik ben hier gekomen om je tegen te houden, want deze reis is tegen mijn wil ondernomen, deze weg voert naar een afgrond... (De afgrond.. dat is dat de zegen van God plaats zou maken voor een vervloeking.) Driemaal zag je ezelin mij, driemaal is ze voor me opzij gegaan. Had ze dat niet gedaan, dan had ik jou gedood en haar in leven gelaten.'

Opnieuw moeten we even aan Jacob denken. Net als Jacob in dat nachtelijke gevecht met een engel in de Jabbok, is Bileam langs het randje gegaan. En net als Saulus toen hij onderweg was naar Damascus. Maar Bileam overleeft de confrontatie. Hij gaat door de knieën. Hij gaat een beetje dood. Maar staat op. Als herboren. Met ogen, die weer zien. Nu kan hij het beloofde land ingaan. Om te zegenen. Om tot zegen te zijn.

En wij... misschien lijken wij wel meer op Bileam, die gelovige heiden, dan we willen weten. Bileam is de gevestigde ziener die denkt dat hij inmiddels wel zo'n beetje weet hoe het zit met God en de wereld. (En dat denken wij ook!). En met echt de beste bedoelingen gaat hij op reis naar het Beloofde Land. Maar zegt het spreekwoord niet dat juist de weg naar de hel is geplaveid met de goede bedoelingen? Zo ziet Bileam met al zijn goede bedoelingen de engel op zijn pad, God dus, over het hoofd. Zo zal later Jozef, 'de rechtvaardige', met heel goede bedoelingen Maria weg willen sturen, omdat ze zwanger is. En dan wil Jozef dat ook nog heel netjes doen: in stilte, heimelijk. Maar toch rijdt hij God in de wielen. **Onze goede bedoelingen kunnen dwars tegen de wil van God ingaan!** Daarom stuurt God de brave Jozef een engel in zijn slaap om zijn plannen te doorkruisen. Daarom stuurde God een engel naar de brave Bileam stuurde om Bileam heilzaam te storen. 'Als je je maar niet laat ompraten door koning Balak, Bileam. Als je maar niet gaat vervloeken wat God heft gezegend, Bileam.'

En dan gaat het goed komen. Hoe koning Balak Bileam ook aanmoedigt, hij zal het volk Israel niet een keer vervloeken, hij zal het volk zegenen, tot vier maal toe. Want wat God eens zegent, dan blijft gezegend. Bileam zal de heilzame buitenstaander zijn, de gelovige heiden die net als later de drie wijzen uit het oosten een bijzondere bijdrage zal leveren aan de heilsgeschiedenis die God maakt met zijn gezegende volk.

Een gelovige buitenstaander zijn – dat is een mooie roeping! Waarom zouden wij dat ook niet zijn, in deze wereld, op ons werk, op onze scholen, in onze buurt: gelovige buitenstaanders, mensen die een beetje gestoord zijn in hun zekerheden en goede bedoelingen, heilzaam gestoord. Maar juist zo: een zegen voor velen. Net als Bileam.

Amen.

Ds. F.W. Verbaas